

Erkki Koponen – Suomen nopein taidemaalari

Erkki Koponen syntyi joulukuussa 1899 Helsingin Kalliossa. Hänen isoisänsä oli lähtenyt nuorena miehenä Kaavilta työn hakuun. Isä, ammatiltaan koneenrakentaja, oli usein matkatöissä myllyjen ja meijereiden koneita kokoamassa. Hän oli innokas urheilun ystävä. Erkin äitikin harrasti omanlaistaan ”urheilua”, oikean käden koukistusta ja ojennusliikkeitä vitsa kädessä, tähdäten ”urheiluvälineensä” perheen veljessarjan nuorimpien pakaralihaksiin. Sisaruksia oli neljä. Vanhin veli harrasti Kaleva-urheiluseurassa voimistelua, ja sisar valitsi pedagogin ammatin. Kolmantena syntyi Erkki ja viimeisenä pesueeseen Aulis, josta tuli jalkapalloilija, urheilija, kuten Erkistäkin.

Urheiluerätyksen Erkki sai kahdeksanvuotiaana käydessään vanhemman veljensä kanssa Eläintarhan kentällä. Siellä hän näki koulupojilla Helsingin Kisa-Veikkojen valkoisia, mustareunaisia urheiluhousuja. Sellaiset hankittiin myös nuorimmille veljeksille, Erkille ja Aulikselle. Juoksuratana toimi sata metriä pitkä kotipiha. Välillä käytiin Eläintarhan urheilupyhätössä, jossa leikin varjolla juostiin 40 rata kierrosta. Kotipihalla harjoiteltiin jopa 80 kierrosta.

Vanhin veli hankki Erkille seuraavaksi sukset, joilla yhdeksänvuotias poika laski Alppilan suksimäestä veljensä opastuksella. Mäkihypy ja luistelu eivät olleet kuitenkaan Erkin mieleen, kesäurheilu kyllä.¹ Erkki juoksi ensimmäisen poikien 100 metrin voittonsa Hesperian puiston kansanjuhliissa vuonna 1910. Palkintona oli linkkuveitsi. Vuonna 1912 Erkki saavutti toisen ensimmäisen palkintonsa, tällä kertaa pokaalin Eläintarhassa pidetyssä 3-ottelussa (100 m, pituushyppy ja kolmiloikka). Yleensä Erkki jäi häntäpäähän heitoissa ja hypyissä, mutta muisteli sillä

kertaa hypänneensä seipäällä 209 cm, pituutta 465 cm ja kolmi-loikkaa 9,49 metriä.

Vuonna 1913 perhe muutti Haapaniemen kentän läheisyyteen, jossa parikymmentä urheilusta innostunutta poikaa perusti vuonna 1915 Kallion Urheiluseuran. Siellä Erkki ja hänen nuorempi veljensä innostuivat jalkapallosta. Auliksesta tulikin myöhemmin suurten otteluiden mies. Haapaniemen kentällä pelasivat Kaleva ja Helsingin Kisa-Veikot. Erkki pääsi 16-vuotiaana HKV:n ykkösjoukkueeseen, ei kuitenkaan virallisiin otteluihin ennen kuin täytti 17 vuotta. Hän oli siinä vaiheessa päättänyt kehittyä jalkapalloilijaksi.²

Erkki kävi Helsingin Reaalilyseota, kunnes taiteen poltto voitti ja hän karkasi vanhempiensa tietämättä taiteen ohdakkeiselle polulle. Onneksi vanhemmat kuitenkin ymmärsivät pojan lahjakkuuden. Vuonna 1917 Erkki osallistui jo ensimmäiseen taidenäyttelyyn.³

Vuonna 1918 Erkki taisteli vapaaehtoisena kornettina valkoisten joukoissa.⁴

Taideteollisessa keskuskoulussa Erkki opiskeli kahteen otteeseen. Siinä välissä hän suoritti asevelvollisuutensa Viipurissa, Karjalan ratsuväkirykmentissä, jossa pelasi tunnetun palloilijan Sivenin kanssa hyökkääjänä. Hän ryhtyi myös uudelleen juoksemaan sataa metriä.⁵

Taideopiskeluun oli tuolloin sisällytetty myös "taidefilosofiaa", joka Erkin mukaan avarsi taiteen käsitystä pelkkää tekemistä laajemmaksi.⁶ Taiteilijoiden elämä ei ensimmäisen maailmansodan jälkeen ollut ruusuista. "Boheemeja me toki olimme ja kuljimme viitat päällä köyhinä kuin kirkon rotat". Tämä "boheemikausi" vei Erkin urheilullisesti rappiolle.

Syksyllä 1920 Erkki sairastui ja joutui sängyn pohjalle lääkkäreiden ihmetellessä hänen heikkouttaan. Omaiset jopa kantoivat häntä, ja lopuksi Erkki joutui hoitolaitokseen. Hän sairasti kolme vuotta eikä viiteen vuoteen harrastanut urheilua lainkaan. Toivuttuaan hän jopa pelkäsi juoksemista, kunnes kerran välttyäkseen sadekuuroilta hän pyrähti juoksuun. Se onnistui ja nosti miehen mieltä niin, että hän alkoi harjoitella tanskalaisen J.P. Müllerin voimisteluohjelman mukaan avoimen ikkunan edessä kylmiä pyyhkeitä ottamalla.

Perhe muutti vuonna 1923 Oulunkylään, jossa Erkki tutustui muutamiin urheilua harrastaviin nuorukaisiin. Erkki valmisti ke-

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari

säkengistään urheilutossut poistamalla korot. Heikkous häipyi, ja hän voitti pari kertaa 80 metrin juoksun. Kuula lensi 10 metrin paremmalle puolelle, pituushypyssä 7 metrin raja ylittyi ja kolmiloikan pituudeksi merkittiin 13,90 metriä. Tällä kertaa Erkki päätti ryhtyä harjoittelemaan hyppyjä. Hän taivalsi varpailaan tanssien kuin balettimestari ja valmentautui nostamalla jaloillaan painoja. Talvella hän liittyi uudelleen HKV:hen ja sai tilaisuuden harjoitella Yliopiston voimistelulaitoksella ja Poliisimaneesissa.

Vuonna 1924 Erkin ura sai uuden käänteen Kalle Katajan alkaessa valmentaa hänestä pikajuoksijaa. Erkki harjoitteli Oulunkylän raviradalla kerran päivässä, paitsi lauantaisin, jolloin hänellä oli lepopäivä. Hän harrasti myös nyrkkeilyä Helsingin Voimailijoissa kehittääkseen ylävartaloaan ja käsiään.⁷ Urheilupiireissä Erkkiä alettiin kutsua Kopoksi.

Ensimmäinen virallinen 100 metrin kilpailu Kopolla oli Pariisin olympiakarsintojen alkuerissä silloisen kuuluisuuden Helteen voittaessa hänet 10 sentillä. Syksyllä Kopo juoksi HKV:n 4 x 100 metrin viestinjoukkueessa Suomen ennätyksen 43,3 ja vuonna 1925 samassa joukkueessa ensimmäisen Suomen mestaruuden ennätysajalla 43,2. Joukkue oli Suomen mestari vuosina 1925–1932 Kopon juostessa toista osuutta. Henkilökohtaisissa 100 ja 200 metrin kilpailuissa vuosina 1926 ja 1927 hän oli kansallista kärkeä ja voitti lopulta vuonna 1928 henkilökohtaisen 100 metrin mestaruuden. Vuonna 1929 hän sivusi Suomen ennätystä ajalla 10,8. Hän oli päässyt huippukuntoon 30-vuotiaana, kumoten siten teorian pikajuoksijain yläikärajasta. Vasta vuonna 1935 Akilleksen Palle Virtanen rikkoi ennätyksen juosten ajan 10,7.⁸

Vuoden 1929 Suomi-Ruotsi maaottelussa Kopo voitti 100 metriä ja seuraavana vuonna uudelleen 100 metrin Suomen mestaruuden.⁹ Jalkapallossa Erkki saavutti kolme Suomen ikämiesmestaruutta Helsingin Palloseurassa. Myöhemmin hän harrasti myös tarkkuusammuntaa, piti muutamia urheiluaiheisia esitelmiä ja toimi tuomaritehtävissä. Hän oli HKV:n kunniajäsen ja hänelle myönnettiin ansiostaan Suomen Urheiluliiton hopeinen ansiomitali.

Suomen Sosialidemokraatin taidearvostelija Robert Tuhti ryhtyi Koposen mesenaatiksi. Tuhti mieltyi urheilijanuorukai-

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari

seen ja osti hänen töitään myyden niitä edelleen. Ensimmäisen työpaikkansa Koponen sai vuonna 1927 Uudesta Suomesta kolmen tuhannen markan kuukausipalkalla, josta hän muisteli olleensa "iloinen kuin viiden markan hevonen". Uudessa Suomessa Koponen toimi Ollin pakinoiden kuvittajana. Yhteistyötä kesti 38 vuotta tunnetuimman hahmon ollessa Mustapartaisen miehen tuima hahmo.

Talvi- ja jatkosodan aikaan Koponen piirsi, tekstitti ja painatti kaiken Neuvostoliittoon toimitettavan ja ilmasta pudotettavan propaganda-aineiston. Nämä arkistot hän kuitenkin hävitti, ja se oli ehkä virhe. Eräs kriisi Koposen elämässä sattui sotatalveen 1941. Hän lähti TK-miehenä Mikkelin päämajasta autolla kohti Äänislinnaa. Pakkasta oli 42 astetta, autossa ei ollut lämmityslaitetta ja bensa loppui matkan varrella. Koposen molemmat jalat jäätyivät saappaisiin, hän sai keuhkokuumeen ja joutui Tilkan sotilassairaalaan. Hänen pelastukseen koitui-
vat uudet lääkkeet.¹⁰

Koposen maalaamista muotokuvista urheilun alalta tunnetuin lienee muotokuva HKV:n monivuotisesta puheenjohtajasta Hannes Kolehmaisesta. Seura tilasi sen Kolehmaisesta 50-vuotispäiväksi 9.12.1939, mutta talvisodan johdosta taulu valmistui vasta vuonna 1941. Taulu koiristi HKV:n kansliaa 1980-luvulle saakka kadoten sitten mystisesti. Koposen malleina olivat myös Lauri Pihkala ja Jukka Uunila. Elinaikanaan Koponen maalasi yli 50 muotokuvaa.

Koponen toimi opettajana Teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1947–1950 sekä

*Sprintteri Erkki
Koponen vuonna
1929. (Erkki
Koposen perikunnan
arkisto)*

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari

opettajana Suomen Taideakatemian koulussa vuosina 1947–1965, joista viimeiset yhdeksän vuotta rehtorina. ”Nämä vuodet olivat mielenkiintoista aikaa, ja silloin luotiin pohja suomalaiselle taidegrafikalle”. Hän oli aktiivisesti mukana myös taidealan yhdistyksissä, muun muassa Taidemaalariiliiton puheenjohtajana vuosina 1950–53 sekä Taide-lehden päätoimittajana vuosina 1959–64.

Siirryttyään eläkkeelle vuonna 1965 Koponen omistautui kutsumukselleen maalaamiselle. Alkoi hänen elämänsä rikkain aika. Koponen asettui uuteen ateljeehen Oulunkylään lapsuudenkotinsa viereen. Hän liikkui paljon ulkona ja oli reipas näky ryhdikkäänä kuntoilijana. Työrytmi muuttui vähitellen yörytmiksi, mutta värit loistivat sitäkin kirkkaampina. Vuonna 1986 Koponen tunsu uudestisyntyvänsä abstraktin ilmaisun myötä kuin feeniks-lintu tuhkasta. ”Tunnen tanssivani pilvien päällä oman itseni herrana”.

Vuonna 1989, 90-vuotiaana, Koponen totesi varoittavasti modernismista: ”Säilyttäkäämme silti illuusiomme, koska sitä ilman olisi nykyisessä maailmassa vaikea elää”. Abstraktiin muotoon siirtymisestäään huolimatta Koposen mielestä ”taiteen suurimmat hahmot olivat johtavat impressionistit, jotka särkevät värin ja toivat maalauksiin valon ja kirkkauden. Renessanssimestareiden mittoihin taas ei kukaan nykyisin enää teknisesti yllä”. Koposen teoksia ovat muun muassa Helsingin Ylioppilaskunnan kirjaston, Valkeakosken tehtaan ja Joensuun yliopiston tuloaulan seinämaalaukset. Viimeksi mainitun teoksen kuvaa Joensuun yliopiston opiskelijat käyttävät lopputyönsä kansilehdessä.

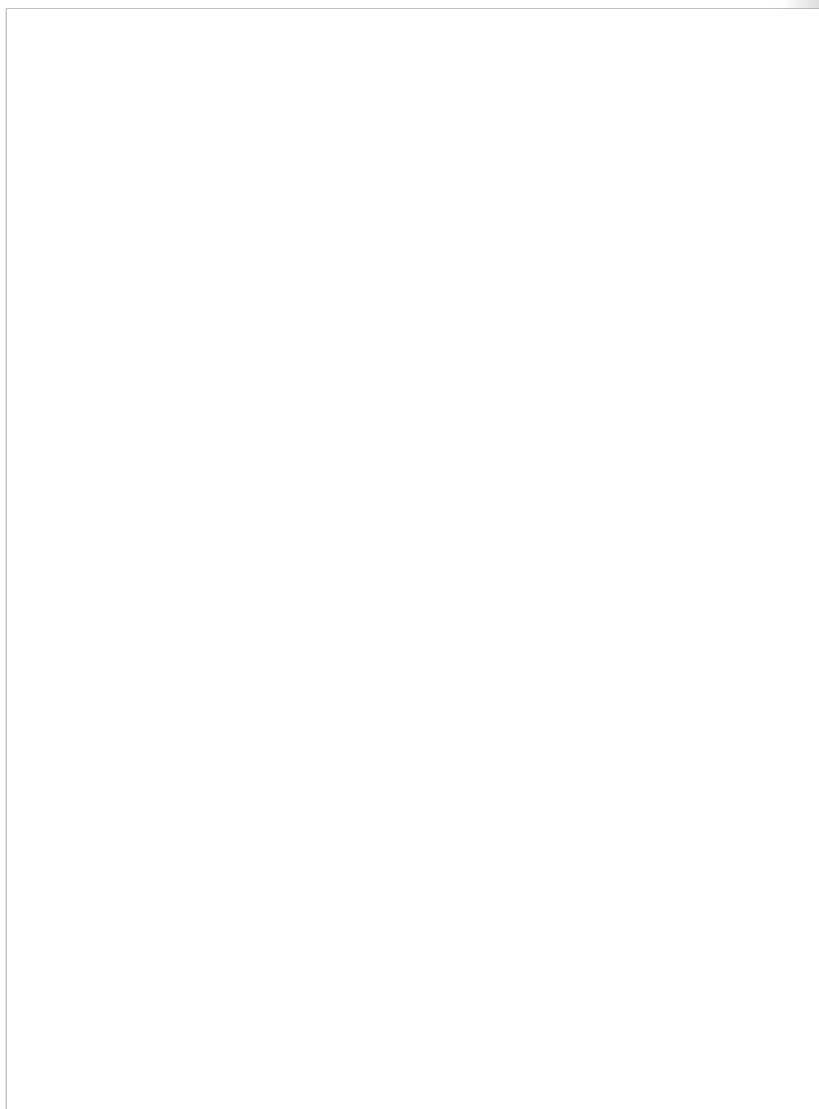
Koponen oli suuri musiikin ystävä ja soitti itse pianoa ja viulua. Viuluja hän jopa rakenteli. Myös autoilu oli Erkin intohimo. Hän hankki ensimmäisen autonsa 1930 luvulla ja luopui ajokortista 90-vuotiaana, vaikka lääkäri olisi tervaskannon kortille lisää aikaa vielä myöntänytkin.

Erkki löysi elämänkumppaninsa Elisabethin seinän takaa, naapurirapusta Kalliosta. He olivat nukkuneet vuosikausia vierrekkäin, vain seinän erottaessa heitä. Erkki opetti Elisabethille morseaakkoset, joilla he seurustelivat iltakaudet seinään koputtaen. Vuonna 1925 oli vuorossa avioliitto. Sodan aikana Elisabeth toimi Mikkelissä marsalkka Mannerheimin konekirjoittajana ollen ensimmäinen henkilö, joka sai lukea ja kirjoittaa puh-

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari

*Erkki Koposen
viimeiset siveltimen-
vedot Hannes
Kolehmaisena
muotokuvaan.
(Erkki Koposen
perikunnan arkisto)*

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari

taaksi marsalkan tekstit. Elisabeth toimi myös taiteilijoiden vaimojen yhdistyksessä Saskioissa, jonka perustajajäseniä hän oli.

Elisabethin ja Erkin avioliitto kesti yli 70 vuotta. Kesäkuussa 1996 professori Erkki Koponen kuoli hieman yli 96-vuotiaana.

Lähdeviitteet

- 1 Helsingin Urheilulehti 8.12.1927. Lähteinä lisäksi Erkki ja Elisabeth Koposen haastattelut ja leikekirjat sekä heidän tyttärensä Anja-Kaarina Karhusen ja Jorma Karhusen haastattelut.
- 2 Helsingin Urheilulehti 7.1.1927.
- 3 Seura 1990.
- 4 Ilta-Sanomat 30.5.1992.
- 5 Urheilija 10/1929.
- 6 Uusi Suomi 9.12.1988.
- 7 Helsingin Urheilulehti 20.1.1927.
- 8 Helsingin Kisa-Veikot 1909–1958, historiikki.
- 9 Bulevardi 1987.
- 10 Urheilumme kasvot II, Otava 1974.

Anneli Kokkola

Erkki Koponen –
Suomen nopein
taidemaalari